

Åtgärder för att effektivisera högskolans innovationsarbete

Bakgrund

Regeringen har under sommaren presenterat en innovationsstrategi för tillväxt – Innovativa Sverige (Ds 2004:36). Denna innovationsstrategi rymmer betydande förväntningar om möjligheten att bilda nya företag baserade på forskning vid universitet och högskolor. Flera människors idéer ska få chansen att omsättas i nya produkter - varor och tjänster - vilket ska innebära nya jobb och tillväxt. Forskningens roll som tillväxtmotor i samhället och satsning på starka forskningsmiljöer är aspekter som väntas lyftas fram i den kommande forskningspolitiska propositionen. Omvärldens och statens förväntningar på universitet och högskolor som tillväxtmotorer är höga.

Universitet och högskolors viktigaste bidrag till ekonomisk tillväxt i samhället är att utveckla ny kunskap samt att göra så att den kommer till användning. Det sker sedan länge genom forskning och genom utbildning. Sedan några decennier sker det i ökande utsträckning även genom uppdragsverksamhet och genom att högskolan på olika sätt arbetar för att forskningsresultat kommersialiseras. Detta kan ske i existerande företag genom licensiering av patent eller annan överföring av kunskap, eller i nya företag startade av studenter och forskare. De sätt på vilka kunskap kan föras till användning har blivit flera, och bygger allt mer på en aktiv samverkan med andra aktörer.

Samhällsekonomin har under senare år fått drastiskt ändrade förutsättningar bl.a. mot bakgrund av den ökade globaliseringen. Värdekedjorna i ekonomin har ändrat fokus från produktion av varor till produktion av tjänster och intellektuell egendom såsom patent, databaser och "know-how". Den internationella konkurrensen inom utbildnings- och forskningsområdet blir allt hårdare. Man försöker utveckla excellenta forskningsmiljöer, dit spetsforskningen koncentreras. Även om en sådan miljö inte behöver vara stor, den är internationellt sett typiskt 20-100 personer¹, bedrivs forskningen ofta i stora program och projekt med flera deltagare vilket ställer nya krav på organisation och samverkan. Forskning och kommersialisering vävs också alltmer ihop i tiden – det är inte längre en linjär process. Kraven ökar på att högskolan, i egen regi eller genom samverkan, har tillgång till en fungerande struktur för kommersialisering, häri inbegripet att hantera frågor kring intellektuell egendom.

För att kunna möta kraven på att vara framstående i forskning och samtidigt delta i kommersialiseringen av resultaten måste den svenska högskolan ha tillräcklig kapacitet och professionalism. Högskolan måste på ett effektivt sätt vara en del av innovationssystemet. Sverige behöver en långsiktig strategi med tydliga satsningar på högre utbildning och forskning som en del av innovationssystemet. Som ett led i arbetet med att utveckla

¹ Finansiering av starka forskningsmiljöer, Ds2004:21

högskolans insatser i det svenska innovationssystemet har en arbetsgrupp² inom SUHF tagit fram ett förslag till åtgärder för att effektivisera högskolans innovationsarbete.

Organisation och ansvar

Innovationsfrågorna är viktiga för universitet och högskolor och en grundinställning är att den forskning som bedrivs skall kunna nyttiggöras i form av produkter – varor och tjänster - där så är tillämpligt. Detta måste samtidigt ske med beaktande av högskolans grundläggande värden, den vetenskapliga trovärdigheten, det ursprungliga samhällsupdraget och självständigheten. Det måste finnas tydliga spelregler för att hantera balansgången mellan statsmakternas jämbördiga krav på en oberoende akademi och krav på samverkan med det omgivande samhället, så att omvärldens förtroende för universitet och högskolor förblir fortsatt högt. Det är viktigt att högskolans roll och ansvar i innovationsarbetet är tydliggjort.

Högskolan har enligt högskolelagen två huvudverksamheter; utbildning och forskning. Högskolorna skall därutöver också samverka med det omgivande samhället. I ett verksamhetsperspektiv utför högskolan inte bara utbildning och forskning, utan också uppdragsverksamhet och en tolkning av samverkanskravet är att samverkan skall finnas i all verksamhet, bl.a. vara integrerat i forskningen³. Många externa aktörer har intressen och önskemål om hur högskolan ska organisera och hantera samverkanskravet. Det är viktigt att högskolan själv tar initiativet och anger den fortsatta inriktningen av arbetet liksom att högskolan får rimliga förutsättningar att ta sitt ansvar, t.ex. om och när det s.k. lärarundantaget avskaffas eller förändras.

Det måste finnas incitament för högskolan att engagera sig i innovationsarbetet. Incitamenten kan vara av olika karaktär. Ett fungerande innovationsarbete skapar relationer och ökar samverkan med det omgivande samhället, vilket är kvalitetsdrivande. Ekonomiska incitament är av en annan typ. Förväntningarna på avkastningen måste dock vara rimliga. Den samlade erfarenheten internationellt från kommersialisering av forskningsresultat är att den direkta ekonomiska avkastningen är mycket begränsad och att vinsterna är indirekta. Erfarenheter från t.ex. Oxford visar att ett utvecklat innovationssystem genererar betydande resurser åter till högskolan via uppdragsforskning från nystartade och avknoppade företag. Liknande effekter har redan kunnat ses vid de universitet och högskolor som har fungerande holdingbolag.

En utgångspunkt för högskolans roll i innovationssystemet är att man förfogar över tillräckliga personella och ekonomiska resurser. Med dessa kan högskolan trygga kommersiellt lovande forskningsresultat och forskningsbaserade idéer från forskare eller forskargrupper, på ett sätt som har immaterialrättsligt och kommersiellt hög kvalitet och samtidigt är gripbart för en extern licenstagare, såddkapitalist eller annan kommersiell part. Där slutar i princip högskolans ansvar. Detta innebär bl.a. att högskolan ska undvika att vara riskkapitalist eller uttalad källa för såddkapital. Däremot kan de av högskolan för närvarande helägda holdingbolagen ha ett sådant ansvar på uppdrag av sina ägare.

² Arbetsgruppen består av Johan Carlsten, Chalmers (ordf.), Per Fredriksson, Karlstads universitet, Ursula Hass, Linköpings universitet, Peter Honeth, Lunds universitet, Lars Jonsson, Uppsala universitet Utveckling AB, Therese Sjölund, Jönköping Science Park. Lars Eriksson, SUHF har bistått arbetsgruppen som sekreterare.

³ Samverkanskravet har kommit att kallas ”tredje uppgiften”, vilket lätt leder tankarna till att den är något skilt från utbildning och forskning.

Det finns idag fungerande stödsystem vid flera universitet och högskolor för innovationsarbetet. Många företag startas varje år kring universitet och högskolor, baserade på idéer från såväl studenter som forskare. En del system fungerar bättre än andra. Några har funnits sedan länge, medan andra är relativt nya. Det finns kulturella, regionala och ekonomiska skillnader. Forskningen i olika ämnen ligger olika nära kommersialisering. Detta har påverkat hur framgångsrikt olika lärosäten lyckats kommersialisera sina forskningsresultat. Den pluralism av organisationer för innovationsarbetet som finns i Sverige baseras på olikheter som måste tas till vara. Utgångspunkten måste vara att det är det enskilda lärosätet, i samverkan med lokala, regionala och nationella aktörer, som är bäst skickat att avgöra hur dess stödsystem för innovationsarbetet skall utformas och framför allt vilken operativ roll som lärosätet själv ska spela i systemet.

Åtgärder

Innovationssystemet⁴ behöver effektiviseras. Universitet och högskolor har ett gott utgångsläge för att ta en tydligare roll. Universitet och högskolor kan inte och ska inte ensamma ansvara för innovationssystemets alla delar, utan måste samverka med alla övriga aktörer i en gemensam utveckling där alla gör insatser. Universitet och högskolor är nu mogna att ta sin del av ansvaret i kommersialiseringsprocessen för att skapa uthållig tillväxt med krav på redovisning av resultat.

SUHF:s arbetsgrupp har identifierat ett antal åtgärder som universitet och högskolor själva kan vidta inom nuvarande verksamhet och som man bedömer skulle ha betydande effekter. Vidare har gruppen identifierat ett antal åtgärder som kräver beslut av staten.

Åtgärder som kräver beslut av staten:

- *Holdingbolag vid alla universitet och högskolor:* Alla universitet och högskolor bör kunna få egna hel- eller delägda holdingbolag för att stödja kommersialiseringsarbetet. För vissa högskolor kan det vara bättre att samverka med andra lärosätens holdingbolag. Bolagen måste ha en stabil finansiering. Universitet och högskolor bör ges förfoganderätt över holdingbolagens vinster.
- *Ansvarsfrågor:* Ansvarsfrågorna kring samverkan bör förtydligas. Ett avskaffande eller en förändring av det s.k. lärarundantaget kräver ett förtydligande i ansvarsfrågorna.
- *Finansiering:* En långsiktig ökad samverkan och roll i innovationssystemet kräver stabil finansiering, såväl för kommersiell service och stödstruktur, som för investeringar i ett mycket tidigt skede ("för-sådd"). Resurser kan erhållas från staten och andra nationella aktörer, men även från regionala och lokala aktörer.
- *Patentstrategier:* Det behövs ökad kunskap om hanteringen av bl.a. intellektuell egendom och dess konsekvenser för utbildning och forskning och uppdragsverksamhet. En nationell samverkan behövs för gemensam licensiering och försäljning av patenträttigheter. Vidare behövs ett nätverk kring patent- och patentstrategier som alla aktörer har tillgång till.

⁴ En definition av innovationssystemet: Aktörer inom forskning, näringsliv och politik/offentlig verksamhet som i samspel genererar, utbyter och använder ny teknik och ny kunskap för att skapa hållbar tillväxt genom nya produkter – varor och tjänster - och processer. Källa: Vinnova

Åtgärder som kan vidtas av universitet och högskolor:

- *Strategier:* Alla universitet och högskolor bör ta fram en strategi för det egna innovations- och kommersialiseringsarbetet. Strategierna bör omfatta all verksamhet inom alla vetenskapsområden. Av strategierna bör bl.a. framgå vilka roller olika aktörer har i det lokala, regionala och nationella innovationssystemet. Sådana strategier innehåller naturligen samverkan med andra lärosäten och är kopplade till lärosätets övergripande strategi, t.ex. vad avser strategisk profilering av all verksamhet.
- *Värna integriteten:* När samverkan och kommersialiseringsarbetet ökar blir det än viktigare att högskolan har ett fungerande regelverk och arbete vad avser integritet, jävs- och intressekonflikter, etik och moral.
- *Samverkan i större program och konsortier:* En samverkan behövs för att bättre kunna initiera och driva större program och konsortier såsom EU-program och konsortier med företag och andra högskolor. Sådan samverkan gör att svenska universitet och högskolor också bättre kan konkurrera om storföretagens FoU-resurser världen över. I en sådan samverkan ligger en stor innovationspotential.
- *Attityder:* Högskolans ledning och lärar- och forskarkollegiet bör sträva efter att främja positiva attityder till innovation och entreprenörskap.
- *Meritvärdering:* Regelverken vid de flesta universitet och högskolor välkomnar meriter från arbete med samverkan och arbete i näringslivet vid anställningar. Universitet och högskolor måste aktivt tillämpa dem. För detta krävs attitydförändringar.
- *Öppna miljön:* Öppna högskolans teknikparker och inkubatorer för hela näringslivet och alla kunskapsområden. En bra idé är en bra idé varifrån den än kommer. En öppen miljö med mötesplatser är grunden för kreativ samverkan.